

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

GATA DE GORGOS

LA MARINA ALTA

**AJUNTAMENT
DE GATA DE GORGOS**

INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Lingüísticotècnics

RECULL I TEXT
Joan Giner Monfort

GRAFISME
Esperança Martínez Molina

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Gata de Gorgos, 194

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Gata de Gorgos

ISBN: 978-84-482-6024-8
Depòsit legal: V-1398-2015
Impressió: LAIMPRESA CG
www.laimpresacg.com

GATA DE GORGOS

Gata està situada al nord-est de la Marina, en la planura que es forma al sud del Montgó. Té un terme municipal de 20,30 km², que limita amb Pedreguer, Dénia, Teulada, Benissa, Senija i Llíber. Més de dos terços són terra muntanyosa, especialment al sud, amb elevacions com la Solana, el tossal de Llacinta, els Serrillars, el tossal Aspre o el tossal del Moro. La superfície és més plana al terç nord del terme, cosa que ha facilitat la comunicació amb Xàbia a l'est i amb Pedreguer i Ondara al nord-oest. Esta és la terra més productiva, amb zones de regadiu abastides pels barrancs de les Valls i de la Rana. Actualment Gata té 6.270 habitants.

L'antic poble va nàixer a la vora nord del riu de Gorgos, enclavat entre este curs d'aigua i un barranc. Sabem que el poble ja s'havia eixamplat més enllà del Barranquet en el segle XVII. Al final de la dècada de 1930, després d'alçar el pont de les Alcolaies, el poble va començar a expandir-se també a l'altra riba del riu.

Les primeres restes de presència humana al voltant del poble són les pintures rupestres trobades a les coves Roges i alguns estris datats 12.000 anys a. de C. A més, hi ha identificats vestigis d'una antiga vil·la romana en el paratge dels Ecles, datats entre el segle I i el segle V d. de C, a la qual s'han vinculat altres troballes situades en partides veïnes, com la terrisseria de l'alter de Perdigó, al terme de Dénia, o l'assentament ceràmic de la Rana.

Això no obstant, no hi ha constància escrita clara de l'existència del poble fins a 1348, quan Pere el Cerimoniós donà Gata al noble català Berenguer d'Abella. Anteriorment, el Llibre de Repartiment (1249) esmentava l'alqueria de Gorgo, en el terme de l'Ocaive, que posteriorment, al final del XIV i al principi del XV, estava vinculada al lloc de Gata, juntament amb l'alqueria dels Ecles.

Fins al 1609 Gata fou un dels molts llocs de la Marina Alta habitats per musulmans. Al final del segle XV Gata passà a mans dels Íxer, senyors també de Xaló; el 1535 es desmembrà eclesiàsticament de Dénia i s'erigí en parròquia. D'esta etapa es conserven el cementeri islàmic trobat davall de les cases del carrer de Xaló i, segons la tradició oral, altres construccions, com la senieta de Gorgos, el pou de Pedreguer, l'Olivereta dels Moros...

En 1609, després de l'expulsió dels moriscos, Gata, que comptava amb unes 150 cases, quedà despoblada. Ben prompte, però, se n'ompliren de nou els carrers: el 4 de març de 1611 se signà la primera carta pobla entre els nous habitants i Pere Acasi de Joan Montagut i d'Íxer, senyor de l'Alcúdia, la vall de Xaló i Gata. Vora la mitat dels 36 signataris, però, no

s'hi quedaren. En 1645 Jerònima d'Íxer i 48 pobladors aprovaren un nou contracte en què no s'exigiren censos econòmics als veïns, sinó la participació de fruits. La procedència dels nous gaters és tant valenciana com insular (sobretot mallorquina, amb algun eivissenc), cosa que explica determinades particularitats del parlar local.

Sembla que va ser al final del segle XVII quan s'edificà l'actual església, si bé la tradició l'atribuïx anacrònicament a la duquessa d'Almodóvar, que nasqué a mitjan segle següent. D'este mateix temps data la construcció de l'ermita del Santíssim Crist del Calvari. Conta la tradició que les tropes napoleòniques no pogueren passar d'un gran arbre blanc que hi havia prop de l'ermita, on s'havien fet forts els gaters. Este miracle del Santíssim Crist del Calvari salvà els resistents locals.

El segle XIX ha sigut assenyalat com el del màxim auge del comerç de la pansa, cosa que provocà l'alteració de la geografia gatera: es van fer grans masos ('abancalaments en muntanya', segons el parlar local) per a cultivar raïm de moscatell i es van construir molts riurals repartits pel terme per protegir la pansa de la pluja. Això no obstant, durant la segona mitat del segle XIX i el principi del XX, l'emigració afectà fortament el poble: diverses famílies se'n van anar a treballar a la Ribera o a la verema a França; unes altres emigraren a Algèria i, sobretot, a l'Argentina i a altres països americans, com Cuba o els Estats Units. En 1914, quan encara durava el procés migratori, es compten 63 caps de família emigrats només a Amèrica, que sumats a les persones que tenen al seu càrrec són 192 gaters.

Són també els anys de l'auge del comerç amb productes fets de llata, teixits per les gateres amb la palma del margalló emblanquinada i assecada. Esta activitat econòmica i la producció de pansa han sigut cabdals per a Gata i els pobles veïns; no debades trobem documentades les dos indústries des del segle XV. A més, l'arribada del tren en 1914 en facilità el comerç. Cinc anys després s'imposà a Gata el sobrenom de Gorgos per reial decret, per distingir-la d'una altra Gata situada a Extremadura.

En la dècada dels seixanta del segle passat, tant la producció de pansa com la d'objectes de llata van fer fallida i les fàbriques van començar a desaparèixer o a transformar-se en noves empreses de mobles, d'importació... Potser per això no s'ha apostat pel sector de la construcció per al turisme fins al nou mil·lenni, cosa que ha propiciat que el poble haja mantingut un volum de població estable i haja conservat prou bé el terme municipal i les tradicions locals.

ELEMENTS FÍSICS I ALTRES LLOCS D'INTERÉS

Orografia

Avenc dels Serrillars
Cova del Tio Benito
Coves de Gil
el Collado
els Serrillars
la Cava
la Finestreta
la Solana
les Cel·letes
Lloma del Notari
Morro de la Venta
Morro de Panxot
Morro de Parra
Morro del Cresol

Ombria de Climent
Penya del Ressalat
Penya Llisa
Pinaret de la Burra
Pla dels Rojos
Plana d'Àlvaro
Plana del Cuquello
Plana del Pato
Plana del Soberano
Tossal Aspre
Tossal de Llacinta
Tossal de Pedreguer
Tossal del Moro

Hidrografia natural

Barranc de Canela
Barranc de la Cava
Barranc de la Finestreta (o de la Pelada)
Barranc de la Font d'Aixa
Barranc de la Garganta
Barranc de la Rana
Barranc de les Valls
Barranc de Rafel
Barranc del Corral de Borrell
Barranc del Cresol

Barranc del Jan
Barranc del Pelaire
Barranc dels Pouets
Barranquet de la Penya del Cingle
Cocó de les Covatelles
Cocons de Granot
el Bassot
Font de la Mata
Font de la Rana
Font de la Vaca
Riu de Xaló (o de Gorgos)

Hidrografia artificial

Bassa de Reg
Cisterna de Corder
Cisterneta de Bolo
Cisterneta de Borrell
Depòsit d'Aigua
la Presa

Pou de Cirera
Pou de Gaià
Pou de la Rana
Pou de Pedreguer
Pou dels Ecles
Pouet de la Jonquera

Pouet de la Teulera
Pouet del Tio Mariano
Sénia de Batle

Sénia del Ric de Carrano
Senieta de Gorgos

Altres llocs d'interés

Abocador
Caseta de la Lepra
Cementeri
Corral del Pato
Coves Roges
Coveta dels Gats
Ermita del Santíssim Crist del
Calvari
Estació
Garrofer de Sant Antoni

Instal·lacions Esportives
la Mina
la Trilladora
Olivereta dels Moros
Poliesportiu
Polígon Industrial Els Plans
Polígon Industrial Les Rompudetes
Ruïnes dels Molins de Pedreguer
Tir de Colom

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Casa de Canela
Casa de la Solana
Casa del Soberano
Casa del Tio Mariano
Casa dels Xaparrundos
Caseta dels Mianes
Corral de Borrell
Corral de Corder
Corral de la Pica del Pato
Corral de Llacinta

Corral de Pep de Nofre
Corral de Tender
Corral del Tio Benito
el Tossalet
Gata de Gorgos
les Alcolaies
les Casetes de Boqueres
Urbanització Gata Residencial
Venta del Moreno

Vies de comunicació

Camí de Gorgos
Camí de la Font de la Mata
Camí de la Garganta de Senija
Camí de la Solana
Camí de les Alqueries Blanques
Camí de les Bolerias

Camí de les Comes
Camí de les Comes de Bisquert
Camí de les Costeres
Camí de les Hortes
Camí de les Mallades
Camí de les Planisses

Camí de les Puntetes
Camí de les Romputetes
Camí de les Sènies
Camí de les Valls
Camí del Barranc de Canela
Camí del Barranc dels Pouets
Camí del Collet del Sastre
Camí del Corral de Borrell
Camí del Corral del Tio Benito
Camí del Tossal Aspre
Camí dels Ecles

Camí dels Fonandons
Camí dels Miralbans
Camí dels Quadros
Camí dels Trossets
Carretera de Jesús Pobre
Carretera de Xàbia
Carretera de Xaló
Ferrocarril Alacant-Dénia
Pont de Gorgos
Pont del Ros

Partides i paratges

Bancal Blanc
Bancal de Flores
Bancal Llarg
el Paet
el Pou de Baix
el Riuet
els Cacaús
els Clotets
els Ecles
els Ecles Baixos
els Miralbans
els Plans
els Planterets
els Quadros
els Secanets
els Trossets
Gaià
Gorgos
l'Alcolaieta
la Coma Malaia
la Plana del Sabater
la Plana dels Diegos
la Rana
la Revolta
la Solana de Pep de Nofre
la Travessa
les Alqueries Blanques

les Bassetes
les Boleries
les Comes
les Comes de Bisquert
les Comes de Carabasses
les Cometes
les Costeres
les Covatelles Rocades
les Eres
les Hortes
les Hortetes Noves
les Mallades
les Mirandes
les Planetes
les Planisses
les Porqueretes
les Puntetes
les Romputetes
les Sènies
les Sorts
les Valls dels Lluïsos
Racó Ample
Racó de la Font de la Mata
Racó de Pepa
Racó dels Cegos

Elements físics i altres llocs d'interés

Presència humana

